

Bergsstaten
mineinspect@bergsstaten.se

Talga AB ansökan om bearbetningskoncession avseende

Nunasvaara Södra K nr 1

Naturskyddsföreningens inställning

Sammanfattningsvis anser Naturskyddsföreningen (SNF) att det föreslagna gruvprojektet är olämpligt och inte bör genomföras, varför bearbetningskoncession för Nunasvaara Södra K nr 1 inte bör meddelas.

Denna inställning har förstärkts med en efterhand allt tydligare bild av hela Vittangi grafit projekt, som avses omfatta Nunasvaara Södra och Norra samt Niska Södra och Norra. Avsikten blev helt tydlig, när Talga den 25 augusti 2021 hos Bergsstaten ansökte om bearbetningskoncession för de tre andra fyndigheterna: Nunasvaara Norra, Niska Södra och Niska Norra ("Projekt Niska"). Av beskrivningen framgår: "Den huvudsakliga verksamheten omfattar brytning och anrikning av grafitmalm om upp till 400 000 ton per år från Nunasvaara Norra, Niska Södra och Niska Norra." I texten framgår vidare: "bryta upp till 520 000 ton per år när båda projekten pågår samtidigt". I den förevarande ansökan anges årlig brytningstakt till 120 000 ton per år.

SNF inställning är därför att den samlade miljöpåverkan för hela området som omfattar Vittangi grafit måste bedömas. Det blir helt felaktigt att endast granska den MKB som åtföljt ansökan om bearbetningskoncession för Nunasvaara Södra.

Naturskyddsföreningens övergripande synpunkter

Naturskyddsföreningen lämnade 2019-07-05 utförliga synpunkter i ett samrådsyttrande rörande bearbetningskoncession för Nunasvaara Södra. Beträffande Naturskyddsföreningens allmänna inställning till gruvverksamhet och synpunkter på förhållandena i det berörda området hänvisas till denna tidigare skrivelse. Någon ändring i förhållande till tidigare redovisade policy har heller inte skett. Ny brytning av mineral kommer enligt SNF policy sist i prioriteringsordningen vid mineralförsörjning.

För att kunna göra en riktig bedömning enligt 3 och 4 kap MB behövs ett helhetsgrepp. Frågan om användning av mark- och vattenområden enligt miljöbalkens hushållningsbestämmelser kan inte ses skilt från frågan om miljöpåverkan av verksamheten som sådan och dess följdverksamheter.

Mark- och vattenområden ska enligt 3 kap 1 § MB användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Att utse ett riksintresse är ett förslag, ett anspråk på markanvändningen från staten, men riksintressets status bestäms inte förrän vid en rättslig prövning. Det förhållande att området har utpekats som ett riksintresse för ett visst ändamål innebär i sig inte något avgörande skäl för att tillåta en etablering som avses med utpekandet. Utpekandet kan emellertid utgöra underlag vid den bedömning som ska göras enligt 3 kap 1 § MB om vilken markanvändning som på lång sikt är den lämpligaste från allmän synpunkt. 3 kap 1 § MB är en avvägningsregel.

Det innebär att kortsiktiga ekonomiska intressen inte får leda till att man åsidosätter långsiktiga behov av skydd för värden som är knutna till mark- och vattenområden och som är väsentliga ur allmän synpunkt.

Grafitfyndighetens detaljgränsning för Nunasvaara är år 2020 beslutat som ett riksintresse för ämnen och material med avseende på grafit, enligt 3 kap 7 § MB. Övriga riksintressen finns även redovisade. Om ett område är riksintressant för två eller flera oförenliga ändamål ska företräde enligt 3 kap 10 § MB ges åt det ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktigt god hushållning med resursen. Långsiktigt är det då enligt SNF klart viktigare att spara områden som är viktiga för

2022-11-19
YTTRANDE

naturvård och rennärning där stora värden står på spel jämfört med en mer kortsiktig verksamhet i form av den planerade gruvverksamheten.

Oavsett vad som anges i minerallagen måste Bergsstaten i sin bedömning av bolagets MKB samt skada på riksintressen göra en fördragskonform tolkning av den svenska lagen. En sådan fördragskonform tolkning av minerallagen måste enligt SNF uppfattning innebära, att en fullständig MKB enligt MKB-direktivet måste göras även vid prövning enligt minerallagen, att ramvattendirektivets krav angående miljö kvalitetsnormer och icke-försämring gäller samt att det strikta skyddet för livsmiljöer och arter enligt art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet måste tillämpas.

Verksamhetens främsta miljöpåverkan bedöms bli:

- Landskapspåverkan och förlust av mark med naturvärden
- Anläggande av bland annat sand- och gråbergsmagasin, ett antal bassänger, moränupplag, kross och industriområde
- Grundvattensänkningar som påverkar de hydrogeologiska förhållandena i närområdet.
- Utsläpp av förorenat överskottsvatten från gruvan och avfallsupplag.
- Urlakning av föroreningar i avfallsberg och lakrester.
- Den planerade verksamheten kan påverka luftmiljön lokalt till följd av damning från vägar, upplag och öppna ytor. Verksamheten kommer att generera ljud som kan uppfattas störande för människor och djur.
- Buller och andra störningar till följd av transporter inom hela gruvområdet samt till och från området

Beslutsunderlaget, allmänt

En godtagbar MKB utgör en processförutsättning för tillståndsprövning. Detta framgår bland annat av HD:s domar NJA 2008 s 748 samt NJA 2009 s 321. HD har i den senare domen uttalat att en MKB med så väsentliga brister som det rörde sig om i det aktuella målet inte kunde utgöra grund för ställningstagande till verksamheten. En MKB ska ge helhetsbilder och är dessutom ett verktyg för att motverka att beslut fattas på fragmentariskt underlag. Både direkta och indirekta effekter ska belysas, även sådana som andra än en sökande har ansvar för. MKB:n måste identifiera, beskriva och bedöma de betydande direkta och indirekta effekterna av ett projekt beträffande befolkning och människors hälsa, biologisk mångfald, mark, jord, vatten, luft och klimat, materiella tillgångar, kulturarv och landskap och samverkan mellan dessa faktorer.

MKB:n måste innehålla samtliga de uppgifter som med hänsyn till rådande kunskaper och bedömningsmetoder behövs för att en samlad bedömning ska kunna göras av de väsentliga miljöeffekter som verksamheten eller åtgärden kan antas medföra.

SNF anser att det inte är möjligt att särskilja allmänna och enskilda intressen utan att en fullständig MKB måste göras i enlighet med miljöbalkens bestämmelser. Det framkommer inte heller av vare sig minerallagen eller miljöbalken att en begränsning till påverkan på enbart riksintressen enligt 3 och 4 kap MB ska göras vid tillämpningen av miljöbalkens 6 kap vid prövning enligt minerallagen. Det är inte förenligt med 6 kap MB, MKB-direktivet, art- och habitatdirektivet⁴, fågeldirektivet 5 samt ramvattendirektivet 6 att begränsa miljökonsekvensbeskrivningen i nu aktuellt fall till att endast omfatta riksintressen såsom tidigare varit praxis vid Bergsstatens prövning enligt minerallagen.

Teknik

SNF ställer sig frågande till huruvida sand- och gråbergsmagasinet är dimensionerat även för att klara processerna när de övriga tre (3) gruvorna tas i drift. Den tänkta modellen beskrivs sålunda: *”När sand- och gråbergsmagasinet har fyllts med de första 11 årens (år0–10) gråberg och anrikningssand kommer den att avslutas och efterbehandlas. Detta betyder att avfallsmaterial som*

2022-11-19
YTTRANDE

produceras från och med år 11 måste placeras på annan plats. Det föreslagna alternativet för detta är att återfylla de färdigbrutna dagbrotten, med början på dagbrottsetapp 2 följt av etapp 1 och 3, enligt vad som anges i brytningssekvensen. Det finns tillräckligt med kapacitet i dagbrottsetapp 1, 2 och 3 för att hantera allt gråberg från brytningen och anrikningssanden från år 11 till år 24/25 (slutet av gruvans livslängd)."

Den för miljöbedömningen avgörande frågan i detta avseende är hur gråberget skall omhändertas efter år 11 när ytterligare gruvor kommer att vara i drift. Det som således måste framgå i beslutsunderlaget är hur processen skall kunna fortgå med ytterligare upp till 3 gruvor i drift – hur omhändertas och deponeras sand och gråberg som följd av brytning och anrikning av mineral från dessa gruvor. Det blir helt uppebart att när projekt Niska med tre(3) ytterligare gruvor tillkommer så är ännu inte avsedd lösning fastställd. Bolaget skriver i MKB (gällande bearbetningskoncession för Nunasvaara Norra): *"Vad gäller magasin för anrikningssand och gråberg så är olika alternativ under utredning"*.

Natura 2000 påverkan

Från bolagets sammanfattande bedömning i MKB:n *"Sammantaget bedöms den sökta verksamheten inte äventyra tillgången eller utvecklingen av arealerna för naturtyperna 3260 Mindre vattendrag med akvatiska mossor, och 3210 Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ, vare sig i närområdet eller inom Natura 2000-området Torne och Kalix älvsystem som helhet. Den planerade verksamhetens påverkan bedöms vara så begränsad att den inte kan på något betydande sätt bidra till en kumulativ effekt i Torne älv nedströms verksamheten. Vid avslutning av verksamheten kommer området efterbehandlas, bland annat genom en kvalificerad täckning av sand- och gråbergsmagasinet och fortsatt behandling av vatten från dagbrotten tills föroreningsnivåerna minskat.*

Konsekvenserna av verksamheten på Natura 2000 området bedöms därmed som obetydliga."

SNF anser att genomförda redovisningar inte ger ett rättvisande underlag, då effekterna av avsedda underjordsgruvor i eller omedelbart i anslutning till myrområden, avrinning mot Vittangi älv, ett större nederbördsområde, utökad vattenhantering eller för den delen att utsläpp av annat än renat överskottsvatten (SWECO rapport 2019 om renat överskottsvatten) via ledning direkt når Torne älven inte redovisas. Det blir ytterligare tveksamt när koncessionsökningarna för Projekt Niska tillkommer. SNF anser därför att grundligare undersökning av effekter på vatten, både kvantitet och kvalitet behövs. En sådan undersökning måste innehålla påverkan på samtliga vattenområden inklusive våtmarksområden och vattendrag som kommer att bli recipienter för utsläpp från verksamheten samtliga delar. Av denna ska framgå påverkan av bortledning av vatten för både yt- och grundvatten samt vilka ämnen samt hur stora mängder av dessa som beräknas tillföras vattenområdet samt grundvattnet (även efter försiktighetsåtgärder). Även diffus spridning till grundvattnet från gruvavfallsdeponin (gråbergsupplag), sandfilterdeponi (sand- och gråbergsmagasin) och klarningsdammar behöver tas med dels under drift, dels efter drift. En sådan undersökning ska vidare innefatta konsekvenser och kostnader vid olyckor eller annan större påverkan på vattenområdet samt grundvattnet. En detaljerad sårbarhetsanalys för området behövs. Riskaspekterna avseende höga vattenflöden måste utredas närmare.

Rennäringen

SNF kan inta annat än ifrågasätta bolagets uppfattning som framgår av MKB:n

"För att minimera påverkan på rennäringen kommer brytningen endast att ske under sommarhalvåret då renarna inte befinner sig i området i samma utsträckning. Placeringen och utformning av industriområdet har planerats så att sametingets riksintresseområden undviks och så att påverkan blir så liten som möjligt för att undvikelsezonen ska bli så liten som möjligt. Området kommer att återställas efter avslutad drift i samråd med Talma. Med de försiktighetsmått, skydds-och kompensationsåtgärder som planeras bedöms konsekvenserna av bolagets verksamhet som små. Planerad verksamhet bedöms vara förenlig med rennäringen som bedrivs i området."

2022-11-19

YTTRANDE

Av redovisad rennäringsanalys från Talma sameby framgår tvärtemot, att samebyn mycket tydligt motsätter sig en etablering av en gruva vid Njunjesvárri. Området i fråga uppges vara av avgörande betydelse för renskötseln inom samebyn. Det är vidare samebyns bestämda uppfattning att gruvnäring och renskötseln inte kan samverka inom området.

Detta ställningstagande kan ju knappast uppfattas som att samebyn godtar bolagets uppfattning om att gruvverksamhetens konsekvenser bedöms som små

Något samtycke enligt modellen FPIC (Fritt Informerat Förhandssamtycke) finns inte. Konsultation i enlighet med FPIC principen är ett verktyg för samerna att uppnå självbestämmande i frågor som berör dem som urfolk. Principen är en etablerad och central del av urfolksrätten.

Lagen om konsultationsordning i ärenden som kan få särskild betydelse för det samiska folket trädde i kraft den 1 mars 2022. Lagen innehåller dock ännu inte samtycke varför ett omtag i frågan om konsultationsförfarande och fullt ut implementering av FPIC-principen i svensk lagstiftning bör ske. Sverige bör inte än en gång svika sina internationella åtaganden mot urfolket samer. Gång efter annan kritiserar FN:s särskilda rapportör för urfolks rättigheter de brister som den svenska minerallagstiftningen har i förhållande till samers inom urfolksrätten etablerade land- och vattenrättigheter. Samtycke från berörda samebyar bör därför vara ett oavvisligt krav för att bearbetningskoncession skall beviljas.

Bolaget tycks mena att mineralbrytning som sker endast under sommarhalvåret skulle kunna möjliggöra samverkan inom området. Denna förutsättning gäller ju endast om det bara skulle bli en ovanjordsbrytning i Nunasvaara Södra. Så är ju emellertid inte planen, utan förutsättningarna ändras ju fullständigt när driften påbörjas i de tre (3) andra gruvorna. Det torde inte finnas något gruvbolag som självmant beslutar om en ½-årsverksamhet.

Verksamheten kommer då i stället att pågå i hela området med brytning och transporter året runt. Dessutom har ju bolaget redovisat att ”staket kommer att monteras runt hela området” och det kan väl knappast då begränsas till endast Nunasvaara S, varför stora delar av eller hela området mellan Vittangi älv och Torne älv blir helt avreglat och omöjligt för renbete. I detta skede kommer ju också ytterligare direkt påverkan på Saarivuoma- och Gabna samebyar genom att nya renflyttningsmönster blir nödvändiga. SNF saknar för övrigt Gabnas och Saarivuomas rennäringsanalyser?

I bolagets ansökningar om bearbetningskoncessioner för de tre(3) gruvorna i Projekt Niska finns överhuvud taget inga rennäringsanalyser redovisade utan enbart bolagets egna bedömningar.

Samebyarnas samlade redovisningar för hela Vittangi grafitprojekt måste föreligga före ett beslut.

SNF ifrågasätter även bolagets slutsats att området efter avslutad verksamhet kan återgå till naturmark och att den direkta påverkan på naturmiljön då upphör. Tiden det kommer ta för att området åter igen ska bli ”naturmark” är oöverskådlig och de naturvärden och renbetesmarker som finns där nu kommer antagligen aldrig att uppstå igen.

Motivering till Naturskyddsföreningens inställning att bearbetningskoncession inte bör meddelas

Talga sammanfattar sålunda: *”Talga bedömer att det underlag som har lämnats in i målet är tillräckligt för att miljöpåverkan ska kunna bedömas, tillstånd ska kunna lämnas och villkor ska kunna beslutas ”*

SNF menar däremot att föreliggande beslutsunderlag inte kan läggas till grund för en fullständig, exakt och slutlig bedömning på grundval av att varje rimligt vetenskapligt tvivel kan skingras i fråga om den planerade verksamhetens påverkan på området. MKB:n säkerställer inte på långa vägar att skyddsvärda intressen såsom vatten, naturmiljö, hotade arter, kulturmiljö eller motstående riksintressen inte kommer att skadas av den planerade gruvbrytningen med följdverksamheter

2022-11-19
YTTRANDE

- Den sökta bearbetningskoncessionen för Nunasvaara södra har följts av ansökningar om bearbetningskoncessioner för projektet Niska (3 gruvor). Nunasvaara södra måste miljökonsekvensbeskrivas tillsammans med projektet Niska för att de samlade miljökonsekvenserna skall kunna bedömas.
- Nunasvaara södra jämte projekt Niska är ett från lokaliseringssynpunkt olämpligt projekt sett i ett vidare perspektiv. Det samlade "Vittangi grafit" innebär påverkan på Natura 2000, påverkan på renskötsel och intrång i tidigare av tyngre exploatering orörda områden.
- Det är ofrånkomligt att gruvverksamhet i det samlade området kommer att inverka negativt på renskötseln. Inverkan kommer att kvarstå även efter den jämfört med renskötseln kortvariga gruvverksamheten. Men det finns en påtaglig risk att den aktiva gruvverksamheten ger irreversibla skador på renskötseln och därmed områdets framtida samhällsnytta genom verksamhet.
- "Vittangi grafit" ligger i sin helhet i tillrinningsområdet till den Natura 2000-klassade Torneälven. Att bedriva gruvverksamhet utan vattenpåverkan är omöjligt. Även vid normal drift kommer påverkan att ske. Till detta kommer påverkan vid eventuella oförutsedda händelser som driftstörningar, olyckor, sabotage, naturkatastrofer mm. Natura 2000-området kommer sålunda att påverkas till skillnad från om ingen gruvverksamhet etableras.
- Efter gruvbrytningens avslutande kommer stora mängder utvinningsavfall att finnas kvar i området. Oavsett hur väl detta avfall täcks eller inkapslas kommer det att läcka ut mer vattenföroreningar än från den idag orörda malmen. Läckaget kan komma att påskyndas genom yttre påverkan som klimatförändringar mm och kommer att ge påverkan på Natura 2000-området under lång tid.

Hans Nilsson

Kiruna Naturskyddsförening

Inger Brännström

Naturskyddsföreningen Norrbotten